

Uboji na Slovenskem (1954—1967)

Boris Uderman, dipl. pravnik, višji strokovni sodelavec inštituta za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani

UVOD

Uboji kot najhujša kazniva dejanja zoper življenje in telo na Slovenskem še niso bili naddrobneje proučevani. Zato se je te zahtevne in s pravnega, kriminološkega pa tudi sociološkega stališča pomembne naloge lotil inštitut za kriminologijo* pri pravni fakulteti v Ljubljani; raziskal je vse tiste uboje, ki so se zgodili na območju SR Slovenije v letih 1954 do 1967 in ki so jih obravnavala pristojna kazenska sodišča. Ni namen tega sestavka prikazati pomembnejše ugotovitve raziskave z vseh plati, ker je obravnavana snov preveč kompleksna, da bi strokovni in širši javnosti lahko v kratkih obri-sih približali vso njeno raznovrstnost. Zato smo se omejili le na prikaz pomembnejših ugotovitev, ki jih je dala raziskava, in sicer glede na protagoniste, ki so po dejanju ostali živi, tj. storilce, sostorilce, napeljevalce in pomagače pri ubojih iz členov 135 in 136 kazenskega zakonika.

Nekatera raziskovanja po drugi svetovni vojni pri nas in po svetu so pokazala, da so akterji ubojev največkrat socialno determinirani, izhajajo namreč iz nižjih družbenih plasti, ponavadi iz okolij, v katerih so norme družbenega sožitja bistveno drugačne od navadnih, to je prevladujočih in splošno priznanih. V teh družbenih skupinah prevladujejo kmetje in fizični delavci; pri njih pri reševanju konfliktnih situacij navadno vlada zakon močnejšega in groba sila, včasih pa tudi primitivna zvičajnost. Kar zadeva storilce ubojev, ugotavljajo omenjene raziskave, močno prevladuje delež moških, večinoma iz starostne skupine pod 30 let. Med storilci je tudi precej priseljencev iz manj razvitih krajev v gospodarsko in kulturno razvitejša območja. Posebnost obravnavanih ljudi je po odkritjih teh raziskav tudi v tem, da izhajajo iz velikih družin s slabimi življenjskimi razmerami in nizko izobrazbeno sestavo ter zelo pogostnim alkoholizmom; tam so možnosti za normalen razvoj velikega števila otrok, ki jih te družine imajo, vse prej kot ugodne.

Z omenjenih in še drugih strani je bila obravnavana tudi skupina storilcev ubojev na Slovenskem. Najprej naj še povemo, da smo z raziskavo obsegli 281 ubojev z 295 žrtvami, 263 storilci, 31 sostorilci, 6 napeljevalci in 9 pomagači.

* Raziskavo o ubojih je financiral sklad Borisa Kidriča v Ljubljani.

I. DEMOGRAFSKI ZNAKI STORILCEV

1. Spol in način udeležbe pri uboju

V domači in tuji literaturi ugotavljajo, da veliko večino kaznivih dejanj zoper življenje in telo, med njimi tudi ubojev, storijo moški, medtem ko je delež žensk absolutno in relativno razmeroma majhen. Tudi v naši raziskavi smo ugotovili, da je delež žensk, ki so sodelovale pri uboju ali pa so ga storile same, razmeroma majhen, saj obsega le 16,5 % obravnavane skupine.

Sestava žensk glede na vlogo pri storitvi ubojev se bistveno loči od sestave moških, saj je delež žensk, ki so uboj storile same, le 59 %, medtem ko ta delež pri moških znaša kar 90 %. Očitno je, da se ženske zaradi svoje šibkejšje konstitucije izogibajo neposrednemu napadu ali spopadu z žrtvijo, še posebno, če se počutijo dejansko šibkejšje od nje. Zato se rajši pridružijo kot sostorilke največkrat moškim sostorilcem, ali pa si izberejo vlogo napeljevalcev ali pomagačev. To ugotovitev utemeljujemo z dejstvom, da je polovica žensk, ki so uboj storile same, napadla žrtve, ki se niso mogle braniti, to je dojenčke, speče ali močno opite odrasle osebe. Delež moških, ki so napadli nemočne žrtve, pa je relativno trikrat manjši. Posebnost je, da sta bila med moškimi le dva napeljevalca — obakrat gre za napeljevanje k uboju nezakonskega oziroma nezaželenega otroka. Zanimivo je tudi to, da je vseh šest pomagačev med moškimi sodelovalo pri enem samem uboju, ko je šlo za prikrivanje storilca in orožja pri neizzvanem napadu opitih objestnežev na nič hudega slutečo žrtev.

2. Starostna sestava storilcev

Starost, kot fiziološka in duševna razvojna stopnja posameznika sama po sebi sicer ne more biti kriminogen dejavnik, toda presojana v povezavi z drugimi, zunanji in notranji okoliščinami, je v kompleksu kriminalne naravnosti lahko zelo pomembna. Človekova doba dozorevanja in zgodnja zreła doba je po ugotovitvah cele vrste znamenitih kriminologov doba, ki ima največjo kriminalno intenziteto. Sutherland in Sellin v svojih študijah ugotavljata, da kriminaliteta doseže vrh med storilci v starosti 20 do 25 let, nato začne enakomerno upadati do 40. leta, potem pa upada naglo in kmalu povsem izgine. Do podobnih ugotovitev so prišli

tudi na Hrvaškem, ko so raziskovali uboje v obdobju od 1946 do 1955 leta.¹

Vzroke, ki jih za takšno zakonitost omenjajo naštetih in še drugi pisci, razlagajo na različne načine. Eni pripisujejo največjo pomembnost največji stopnji telesne moči storilcev v dobi dozorevanja in v začetku biološke zrelosti. Drugi telesno moč v tej dobi povezujejo z lahkomišelnostjo in duševno nezrelostjo. Najnovejše in po našem mnenju najustrežnejše so tiste razlage, ki biološke dejavnike povezujejo še s sociološkimi, ekološkimi in drugimi, kajti tako zapletenega kriminološkega pojava, kot je uboj, vsekakor ni primerno pojasnjevati preveč enostransko.

Starostna sestava storilcev ubojev na Slovenskem je bistveno drugačna od ugotovitev omenjenih piscev in raziskave na Hrvaškem. Res je sicer, da so gostitve najmočnejše v mlajših letnikih, vendar so zelo močne tudi v starejših. Da bi to ugotovitev ustrezno ponazorili, smo izračunali kriminalitetna števila po petletnih razredih kazensko odgovornega prebivalstva; pri tem smo za podlago vzeli popis prebivalstva s stanjem 31. 3. 1961, ker je približno v sredini obdobja, ki ga obravnavamo, in sicer posebej za moške in posebej za ženske.

Kriminalitetna števila storilcev ubojev po starostnih razredih in po spolu — povprečje storilcev v obdobju 1954. do 1967. leta.

Starostni razred leta	Moški	Ženske
15—19	3,5	0,3
20—24	6,3	0,7
25—29	5,4	1,5
30—34	4,2	0,7
35—39	3,2	0,6
40—44	5,3	0,7
45—49	0,7	0,8
50—54	2,0	0,1
55—59	1,5	0,8
60—64	1,3	0,1
65—69	2,1	—
70—74	1,0	—
Poprečje	3,5	0,7

¹ Krivična djela lišenja života na področju SR Hrvatske (1946—1955), Zagreb 1959, str. 181.

Očitno je, da Sellinova in Sutherlandova ugotovitev o gostitvah storilcev kaznivih dejanj po starostnih razredih ne velja tudi za storilce ubojev na Slovenskem, še posebej ne za moške. Res je sicer, da so gostitve najmočnejše v mlajših letnikih, tj. do 29 let starosti, vendar so razmeroma močne tudi v starejših letnikih, pa tudi v zelo pozni starosti. Kot zanimivost naj povemo, da je najstarejši storilec star kar 74 let, najstarejša storilka pa 61 let. V obeh primerih gre za družinske prepire zaradi gospodarjenja na kmetijah.

3. Šolska izobrazba storilcev in njihova poklicna sestava

Izobrazbena sestava storilcev je v primerjavi s kazensko odgovornim prebivalstvom bistveno slabša, saj kar 74 % storilcev in storilk ni dokončalo niti osnovne šole, pa tudi delež storilcev z manj kot 4 razredi osnovne šole znaša 17 % in je za tretjino večji od deleža kazensko odgovornega prebivalstva. Med vsemi storilci ima ena sama ženska visoko izobrazbo, medtem ko je storilcev s popolno srednjo ali poklicno šolo 12,9 %, to je spet za tretjino manj kot pri kazensko odgovornem prebivalstvu. Med storilci in storilkami je glede izobrazbe razlika v tem, da je delež storilk s popolno osnovno šolo dvakrat večji kot pri storilcih, medtem ko je nasprotno razmerje pri izobrazbi, večji od osnovnošolske.

Poklicna sestava storilcev ustreza izobrazbeni, saj je ta njena funkcija. Predvsem je treba poudariti, da je med zaposlenimi storilci kar 85 % fizičnih delavcev, med storilkami pa le 59 %. Sestava storilcev je po spolu in poklicnih skupinah naslednja:

Poklicna skupina	Sestava v %	
	moški	ženske
nekvalificirani delavci	17,5	10
kmetje, kmetijski in gozdarski delavci	30,5	37
rudarji, industrijski, obrtni in prometni delavci	37	12
strokovno, pisarniško, trgovsko in varovalno osebje	7	12
osebe z lastnimi dohodki, gospodinje in vzdrževane osebe	8	29
skupaj	100	100

Razlike po poklicni sestavi so med spoloma storilcev statistično pomembne in izvirajo predvsem iz dejstva, da je med storilkami v zadnji skupini kar 27 % gospodinj (te se po veljavni statistični metodologiji uvrščajo med vzdrževane osebe), na drugi strani pa je delež storilk med industrijskimi in obrtnimi poklici sorazmerno trikrat manjši kot pri storilcih. Zanimiva je primerjava poklicne sestave storilcev in storilk skupaj s poklicno sestavo kazensko odgovornega prebivalstva. Docela se namreč ujemata le odstotna deleža kmetov, medtem ko so razlike pri drugih poklicnih skupinah zelo velike. Tako je sorazmerni delež storilcev — nekvalificiranih delavcev trikrat večji kot pri kazensko odgovornem prebivalstvu, v skupini rudarjev, industrijskih, obrtnih in prometnih delavcev pa natanko dvakrat večji. V drugih poklicnih skupinah so deleži kazensko odgovornega prebivalstva nekoliko višji kot pri storilcih; to potrjuje že omejeno ugotovitev, da je v veliki večini poklicna skupina storilcev, ki opravljajo fizične poklice.

4. Narodnost in izvor storilcev

Velika večina storilcev, tj. 83 %, je slovenske narodnosti, vendar je tudi delež drugih jugoslovanskih narodnosti velik; to je posledica močnega preseljevanja, predvsem moških, ki so stalno ali začasno na delu pri nas in ki so v veliki večini prišli iz vaškega okolja v drugih republikah. Storilk, ki so se k nam preselile iz drugih republik, je samo 6 %, med moškimi pa je kar 19 % priseljencev, večinoma iz Hrvaške, nekaj manj pa iz Bosne in Hercegovine.

Glede kraja prebivališča storilcev je vsekakor pomemben podatek, da je kar 74 % storilcev in 72,5 % storilk v času storitve dejanja prebivalo na vasi, prav tolikšen pa je tudi odstotek ubojev, ki so se zgodili na vaškem območju. Če k temu dodamo še to, da so 69 % ubojev, ki so se zgodili na območju mest in industrijskih središč, storile osebe, ki so kot priseljenci prišli iz vasi, tedaj lahko upravičeno sklepamo, da so uboji skoraj samo domena vaškega prebivalstva, saj je bilo v obravnavani skupini le 7,5 % storilcev, ki so bili rojeni in stalno živeli v mestih in industrijskih središčih. Zanimivo je, da so do docela podobnih izidov prišli v podobni raziskavi v SR Hrvatski.² Vse kaže, da gre na vasi za drugačna, subkulturalna vrednotenja telesne nedotakljivosti ljudi pri reševanju medsebojnih sporov.

² Krivična djela lišenja života na področju SR Hrvatske (1946—1955), Zagreb 1959, str. 234.

II. OSEBNOSTNE LASTNOSTI STORILCEV IN OKOLJA, V KATEREM SO ŽIVELI

1. Duševno zdravje storilcev

Glede na to, da so izvedenci-psihiatri na zahtevo sodišč pregledali le 169 ali 54,7 % obravnavanih storilcev, je sicer tvegano dajati vsaj približno ustrezno oceno o duševnem zdravju vseh storilcev, še posebno zato, ker smo na podlagi osebnih listov nekaterih obsojencev, ki jih v kazenskem postopku ni bil pregledal izvedenec psihiater, ugotovili, da so duševno moteni. Vendar za približno oceno zadošča podatek, da so izvedenci-psihiatri kar pri 68,4 % pregledanih storilcev ugotovili duševno motenost. Dodati je treba še, da so sodišča upoštevala mnenja izvedencev-psihiatrov o zmanjšani prištevnosti oziroma neprištevnosti in s sodno odločbo ugotovila, da je bilo 28 ali 16,6 % storilcev neprištevnih, 60 ali 35,4 % pa zmanjšano prištevnih, to je vsekakor pomembna ugotovitev pri presoji obravnavane skupine iz tega zornega kota.

2. Prejšnja kaznovanost storilcev

Pogosto se trdi, da so storilci ubojev največkrat le »naključni« storilci, ki jih je k dejanju prisilil splet okoliščin, ki jih glede na svojo primitivnost niso znali ustrezno rešiti. Ugotovitve naše raziskave teh trditve ne potrjujejo, kajti natanko tretjina obravnavanih ljudi je že bilo sodno kaznovanih; pri tem je treba poudariti, da odstotek že prej kaznovanih znaša pri storilcih 35 %, pri storilkah pa 22 %, razlike so statistično pomembne. Če dodamo še to, da je bilo 19 % storilcev in 8 % storilk že kdaj prej kaznivih za istovrstna kazniva dejanja, tj. za lahke ali hude telesne poškodbe, lahko ugotovimo, da je obravnavana skupina tudi s stališča povratništva dokaj »težka«.

3. Alkoholizem storilcev

Kakor pri ugotavljanju duševnega zdravja storilcev tudi pri ugotavljanju alkoholizma nismo imeli na voljo zadosti zanesljivih podatkov, da bi lahko z gotovostjo trdili, kolikšen je delež alkoholikov in ekscesivnih pivcev med storilci. Zato lahko podamo le grobo oceno te pomembne okoliščine pri nastajanju ubojev, in sicer na podlagi osebnih listov obsojencev za to kaznivo dejanje; podatek je na voljo za 214 ali 69 % obravnavanih storilcev. Po podatkih osebnih listov je med storilci 11 % alkoholikov in 34 %

ekscesivnih pivcev, med ženskami storilkami pa 12 % alkoholomank in 25 % ekscesivnih pivk, medtem ko je abstinentov med storilci le 9 %, med storilkami pa 12 %. Na podlagi teh odstotnih razmerij pri dobrih dveh tretjinah storilcev lahko sicer z določeno zadržanostjo sklepamo na celoto. Sklepamo namreč, da je delež alkoholomanov in ekscesivnih pivcev zelo velik in zato menimo, da je zloraba alkoholnih pijač eden izmed zelo pomembnih dejavnikov v kompleksu drugih, ki vplivajo na neustrezno reševanje sporov med ljudmi.

4. Okoliščine, v katerih so odraščali storilci

Tudi za ta sklop vprašanj, ki lahko deloma pojasnijo osebnostne poteze storilcev, smo se morali omejiti na osebne liste obsojencev, torej na dve tretjini obravnavane skupine. Že v uvodu smo omenili, da so nekateri raziskovalci ugotovili, da so storilci nasilnih dejanj večinoma iz družin z velikim številom otrok. Tej ugotovitvi lahko na podlagi delnih podatkov pritrdimo, saj je kar 55 % storilcev iz družin, ki so imele pet in več otrok, medtem ko je po popisu prebivalstva 31. 3. 1961 družin³ s pet in več otroki komaj 5,4 %, torej sorazmerno desetkrat manj kot pri storilcih. Iz tega sicer ne moremo sklepati, da bi bila številna družina kriminogen dejavnik, vendar domnevamo, da je nekaj tudi na tem, kajti življenjske razmere in borba za obstanek so v družinah z velikim številom otrok prav gotovo neugodnejši kot v družinah z manjšim številom otrok, posebno, če upoštevamo, da je največ takšnih družin gospodarsko najšibkejših (saj je kar 52 % storilcev iz teh družin živele v neugodnih gmotnih razmerah).

Druga okoliščina, ki se zdi prav tako pomembna pri presoji okoliščin, v katerih so odraščali storilci, je gotovo patogeneza družin, iz katerih so storilci. Iz osebnih listov obsojencev smo povzeli, da jih čez polovico prihaja iz družin, v katerih so bili pri starših ali sorojencih ugotovljeni naslednji patološki pojavi: alkoholizem, duševna nerazvitost, duševne bolezni, osebnotna motenost, delinkventnost-kriminalnost, nasilnost in samomorilnost. Največkrat je edini nosilec patoloških pojavov storilcev oče, najpogostejši patološki pojav pa je alkoholizem.

³ Tablogram popisa prebivalstva 31. 3. 1961 na podlagi 5 % vzorca, izdelal zvezni zavod za statistiko v Beogradu.

III. OKOLIŠČINE, V KATERIH JE BILO DEJANJE UBOJA STORJENO

1. Motiv in povod za uboj

Motivi, ki se v določenih primerih prekrivajo s povodom in ki izražajo voljo po spremembi stanja v razmerju do soljudi na družbeno neustrezen način, tj. z ubojem, so pri storilcih obravnavane skupine dokaj raznovrstni, in sicer tako po vsebini kot tudi po pogostnosti. Sestava motivov, ki so obravnavane storilce spodbudile k uboju, je po spolu naslednja:

Sestava storilcev glede na motiv uboja po spolu

Motiv uboja	Sestava v %	
	moški	ženske
skupaj	100	100
objestnost, nasilnost, trenutna jeza	17,8	—
maščevanje zaradi prizadetosti	12,1	—
iracionalni motivi, skupaj z neprištevnostjo	12,1	11,4
obramba pred napadom, vštrevši silobran	11,3	2,3
ljubosumnost	10,6	4,5
koristoljubnost	9,3	15,9
sovraštvo zaradi čustvenih pobud	8,9	27,3
afekt v smislu čl. 136 KZ	7,3	11,4
sovraštvo zaradi gmotnih pobud	6,5	9,0
drugi motivi	4,0	18,2

Kot je razvidno iz zgornje sestave motivov, se le-ti med storilci in storilkami bistveno ločijo; to je glede na bio-psiho-fizične razločke med spoloma pri večini motivov sicer razumljivo, toda kljub temu presenečajo razmeroma veliki deleži storilk pri nekaterih motivih. Gre za uboje zaradi sovraštva iz čustvenih in drugih pobud, pri čemer so žrtve večinoma njihovi možje in nezaželeni otroci. Upoštevaje merilo, ali se je storilec na uboj pripravil ali pa je bilo dejanje posledica trenutnega položaja, je treba podčrtati, da se je na uboj s premislekom pripravilo kar 55 % storilk in le 35,5 % storilcev; to je vsekakor pomembna ugotovitev in kaže na to, da so ženske, če se že odločijo na uboj, veliko

bolj vztrajne in odločne kot moški. Med storilci, ki so se na uboj pripravili s premislekom, so omembe vredni zlasti tisti, ki so napadli žrtve, ki se niso mogle braniti, tj. popolnoma opite in nemočne osebe, dojenčke in majhne otroke, speče osebe in nič hudega sluteče osebe, ki so bile napadene iz zasede ali pa so jim storilci zavdali s strupom. Takih primerov je bilo v obravnavani skupini 65 ali 23 %, med temi žrtvami pa je bilo kar 31 % otrok in dojenčkov.

Kar zadeva povod, ki je pripeljal do uboja, je najpogostnejši fizični napad žrtve na storilca ali koga izmed njegovih domačih, saj obsega kar 28 % vseh povodov (razvrstili smo jih v deset skupin). Na drugem mestu so besedne žalitve in grožnje storilcu (18,8 %). Po pogostnosti sta pomembna še deleža povodov zaradi ljubosumnosti (z 9,2 %) in objestnosti (z 8,2 %). Med storilci, ki so svoje žrtve ubili zaradi naštetih štirih povodov, je bilo kar 74 % takih, za katere je bilo ugotovljeno, da so bili ob storitvi dejanja opiti. Ta podatek prav gotovo kaže, da se marsikateri od ubojev ne bi pripetil, če bi bili storilci takrat trezni.

Brez povoda oziroma ob namišljenem povodu je svoje žrtve napadlo 26 % storilcev. V teh primerih gre večinoma za uboje, na katere so se storilci premišljeno pripravili in jim povod za dejanje zato ni bil potreben. V nekaj primerih pa gre za opite storilce, ki so ob gostilniških in drugih pretepih naleteli na nepravo žrtev, ki je bila po naključju prišla mimo kraja dogodka.

2. Kraj storitve dejanja

Kraj storitve dejanja je ena izmed zunanjih okoliščin, ki deloma določajo razmerja med storilcem in žrtvijo. Tako je na primer veliki večini dejanj, ki so se zgodila v stanovanjih ali v odprtih in zaprtih prostorih okoli njih, lastno to, da gre za kriminalne pare, ki so si po razmerjih zelo blizu (zakonci, družinski člani, sostanovalci, sosedje itd.) in je tak uboj posledica dalj časa trajajočih nesporazumov in sporov. Na javnih krajih, kot so gostilne, zabavišča, javni objekti, ceste in podobno, ponavadi prihaja do pobijanja med ljudmi, ki se poznajo bolj površno ali sploh ne in ki se v opitosti spoprimejo zaradi trenutno nastalih sporov, brez poprejšnjih nesoglasij ali trenj. Na samotnih in nenaseljenih krajih se dogajajo uboji, pri katerih je poudarjen zlasti storilčev naklep, da dejanje stori in da, če le mogoče, ostane neodkrit. Storilec pri naklepnih

in dobro premišljenih dejanjih kraj še posebno skrbno izbere. To velja posebno za tiste, ki se hočejo na vsak način za vedno znebiti oseb, ki jih kakor koli ogrožajo ali ki so jim na poti. Podajamo nekaj očitnih primerov takšnih ubojev:

— Storilec je deklo, s katerim je bil imel skrivno spolno razmerje in ki je bilo z njim noseče, ponoči zvalil na samotni kraj. Tam jo je z udarci po glavi skoraj ubil, nato pa s svojim avtomobilom nezavestno odpeljal k reki in jo vrgel vanjo.

— Storilec, ki je z ženo, pastorko in sinom iz drugega zakona živel na samotni kmetiji, je pastorko in sina neke nedelje dopoldne poslal tako daleč od doma, da je imel do njune vrnitve dovolj časa zadaviti svojo ženo in jo prikriti v drvarnici. Ponoči istega dne, ko sta sin in pastorka spala, pa je mrtvo ženo zakopal v nekaj sto metrov oddaljenem močvirnem gozdu, nato pa je med ljudmi in pri organih javne varnosti širil govorice, da je žena odšla neznamo kam. Dejanje je storil, da bi se znebil 10 let starejše žene in se poročil z mladoletno pastorko, ki je bila z njim noseča.

— Storilec, ki je domneval, da ga je žrtev šla naznanit zaradi tatvine, je žrtev ponoči počakal na samotnem kraju, jo pobil, nato pa vrgel v reko, da je utonila.

— Storilec, ki je vedel, da ima njegov delovni tovariš denar, je žrtvi obljubil, da jo bo skrivaj spravil čez mejo. Tovariša je zvalil na samotno planino blizu meje, ga tam pobil in oropal, nato pa si prilastil še reči, ki jih je žrtev imela shranjene pri njem.

Uboje smo glede na kraj storitve razčlenili iz treh zornih kotov: vas — mesto, zaprt prostor — na prostem, nadrobnejša razčlenitev krajev storitve glede na zaprt prostor ali na prostem.

Glede na vas — mesto smo ugotovili, da je razmerje 74 : 26, to se docela ujema z razmerjem delitve storilcev po kraju prebivališča, pa tudi s sestavo vsega prebivalstva po popisu 31. 3. 1961, po katerem je prebivalo na vaških in mešanih območjih 71 % prebivalcev.

Glede na zaprt prostor — na prostem (pri tem smo med zaprte prostore šteli stanovanja, gospodarska poslopja na kmetijah, gostilne in druge zabaviščne prostore ter podobno) je bilo storjenih 133 ali 47,3 % ubojev s 140 žrtvami, 148 ali 52,7 % ubojev s 155 žrtvami pa je bilo storjenih na prostem. Med storilci in storilkami

glede tega ni številčno pomembnih razlik. Pač pa smo ugotovili, da obstajajo statistično pomembne razlike med uboji, ki so se zgodili na vasi, in tistimi, ki so se zgodili v mestu, in sicer v tem, da je bilo na vasi storjenih na prostem kar 79 % ubojev, v mestih in industrijskih središčih pa le 67 %.

Kar zadeva nadrobnejšo razčlenitev kraja dejanja, je podoba takale: največ ubojev se je zgodilo v stanovanjih, in sicer 37,5 %; na dvoriščih žrtve, storilca ali drugih oseb se je zgodilo 22,4 % ubojev, na javnih cestah in ulicah 15,3 %, po gostilnah, veselilnih prostorih in v javnih objektih 14,3 %, na samotnih in nenaseljenih krajih 10,5 %. Med storilci in storilkami so glede kraja storitve po tem merilu statistično pomembne razlike, saj je kar 78 % žensk storilo uboj v stanovanju ali na dvorišču, medtem ko delež moških znaša samo 57,5 %. Prikazana razmerja v sestavi krajev dejanja nedvomno kažejo večjo gibljivost, komunikativnost, pa tudi napadalnost moških, saj spore z žrtvami rešujejo v širšem okolju kot ženske — te se same odločajo za uboj le v hudi stiski, in sicer predvsem zoper žrtve, ki so jim zelo blizu (zakonce ali ožje družinske člane). V obravnavani skupini so namreč ženske ubile same kar 28 (ali 78 %) oseb, ki so bile z njimi v zakonskih, ljubezenskih ali sorodstvenih razmerjih, medtem ko ta delež pri moških znaša samo 29 %.

3. Čas storitve uboja

Pri presoji časa storitve uboja kot zunanji okoliščini, ki ji domači in tuji pisci pripisujejo veliko pomembnost pri nastajanju ubojev, smo upoštevali letni čas in mesec, dan v tednu in dnevni čas.

Ugotovili smo, da so uboji najpogostnejši jeseni, saj obsegajo 30 % vseh sodno obravnavanih ubojev. Sestava ubojev po letnem času storitve je naslednja:

Letni čas	Število	Deleži v %
skupaj	281	100
spomladi	70	25
poleti	75	27
jeseni	85	30
pozimi	51	18

Glede na dejstvo, da je bilo 74 % vseh obravnavanih ubojev storjenih na vasi, kjer je komunikativnost med ljudmi pozimi najmanjša, je delež pozimi storjenih ubojev najmanjši in znaša le 18 %.

Kar zadeva gostitve ubojev po posameznih mesecih smo ugotovili, da frekvence močno variirajo, vendar so najnižja stanja v zimskih mesecih, izjema je junij — verjetno po naključju.

Sociološka sestavnica časa storitve dejanja se popolnoma pokaže šele, če jo razčlenimo glede na dan storitve. Dan v tednu je namreč izrazito sociološka kategorija, določena z načinom človekovega delovanja v moderni proizvodnji, prometu, kulturi, šegah itd.; zato močno vpliva na njegovo vedenje kot posameznika in kot člana širše skupnosti ter ga tako postavlja v razna razmerja z drugimi ljudmi, s katerimi je prisiljen živeti. Ta razmerja se v raznih oblikah dogajajo v delovnem procesu, družini, družbi znancev in prijateljev ter v stiku z neznanimi ljudmi; vse to je ob delavnikih drugačno kot ob prazničnih dneh.

Glede na našete in druge okoliščine lahko sestavimo takole preglednico ubojev glede na dneve v tednu:

Dan v tednu	Število ubojev	Sestava v %
skupaj	278	100
ponedeljek	44	15,8
torek	39	14,1
sreda	18	6,5
četrtek	32	11,5
petek	35	12,6
sobota	46	16,5
nedelja	64	23,0
dan ni ugotovljen	3	

Uboji so najpogostnejši ob sobotah in nedeljah, takoj nato sledi ponedeljek, vendar je treba povedati, da se je 8 ubojev zgodilo kmalu po polnoči v nedeljo, in sicer na poti domov iz gostiln in zabav, ko so se spoprijeli razgreti in že med popivanjem sprti gostje. Četudi teh 8 ubojev ne upoštevamo, ostane dejstvo, da se je ob koncu tedna zgodilo kar 39,5 % vseh ubojev; to vse-

kakor v dobršni meri temelji na sociološki podlagi: Ljudje imajo ob sobotah in nedeljah čedalje več prostega časa in ga med drugim porabijo tudi za zabave in popivanje v večjih ali manjših družbah; ob takih priložnostih pogosto pride do prepиров in pretefov že na samem zabaviščnem prostoru ali na poti domov in marsikateri takih sporov se konča s smrtjo katerega izmed udeležencev. Ta ugotovitev temelji na dejstvu, da je bilo polovica ubojev, ki so se zgodili v gostilnah, storjenih ob sobotah in nedeljah, prav tako je bilo ob sobotah in nedeljah storjenih čez polovico ubojev, ki so se zgodili na javnih cestah in ulicah po odhodu iz zabavišnih prostorov.

V naštetih primerih gre večinoma za trenutne spore brez pravega motiva, za objestne izpade storilca ali žrtve, za trenutno jezo in maščevanje zaradi besednih žalitev, ki bi se v normalnih okoliščinah prav gotovo ne končale tako nesrečno, če storilci in žrtve v veliki večini ne bi bili opiti.

Najmanj ubojev je bilo sredi tedna, t. j. v sredo — samo 6,5 % obravnavanega števila, vendar si tega pojava ne znamo razložiti, čeprav smo tudi pri drugih raziskavah pri nas in v tujini opazili podobna najnižja stanja sredi tedna.

Glede na dnevni čas smo uboje razvrstili po urah storitve, vendar izide prikazujemo po navadnih, splošnejših časovnih enotah, t. j. po dnevnem času, ki je v splošni rabi — zjutraj, dopoldne, popoldne in zvečer. Sestava ubojev je po tej plati naslednja:

Dnevni čas	Število ubojev	Sestava v %
skupaj	277	100
zjutraj (od 0.0 do 6.0)	41	14,8
dopoldne (od 6.1 do 12.0)	25	9,1
popoldne (od 12.1 do 18.0)	53	19,1
zvečer (od 18.1 do 24.0)	158	57,0
dnevni čas ni ugotovljen	4	—

V nočnih urah se je zgodilo čez 71 % ubojev, med njimi so skoraj vsi uboji, na katere so se storilci pripravili, potem velika večina ubojev v gostilnah in zabavišnih prostorih, pa tudi velik del ubojev v družinskih krogih. Dodati je treba še, da sta bili dve tretjini storilcev, ki so uboj storili v nočnem času, opiti, medtem ko je

pri storilcih, ki so uboj storili podnevi, odstotno razmerje med opitimi in treznimi prav nasprotno.

4. Sredstva, s katerimi so bili uboji storjeni

Sredstvo in način storitve uboja deloma določa storilčev značaj in stopnjo njegovega naklepa (volje) za storitev dejanja; to je v zvezi z motivom. Seveda je treba upoštevati tudi dejstvo, da je bila velika večina ubojev pri obravnavani skupini storjena kot posledica trenutnih situacij in so storilci zato uporabili sredstvo, ki so ga pač imeli pri sebi, oziroma ki so ga lahko dobili na kraju dejanja. Sestava sredstev, s katerimi so bili storjeni uboji, je naslednja:

Sredstvo za uboj	Sestava v %	Število
skupaj	281	100
noži vseh vrst	121	43,0
strelno orožje	34	12,1
palice, koli, late, polena	32	11,4
roke	24	8,5
sekiire vseh vrst	18	6,4
orodja vseh vrst	17	6,1
drugo (tudi strup)	17	6,1
voda (utopitev)	12	4,3
vrvi vseh vrst	6	2,1

Najpogostnejše sredstvo pri ubojih so bili noži vseh vrst, ki so jih predvsem moški storilci imeli v času dogodka pri sebi. Z noži je uboj storilo kar 47 % storilcev, medtem ko ta delež pri ženskah znaša le 16,7 %: vse so pograbile kuhinjski nož, ko so se branile pred svojimi napadalci, predvsem zakonskimi možmi. Drugo najpogostejše sredstvo je strelno orožje, pri moških obsega 13,5 % primerov. S strelnim orožjem je ubila ena sama ženska, ki je v duševni zmedenosti s službeno pištolo ustrelila svojega spečega moža in še tri otroke. Na tretjem mestu so leseni predmeti — koli, polena, late in podobno; storilci so jih uporabili, ker ob dogodkih pač niso imeli drugega orožja in so pograbili prvi primerni predmet, ki jim je na kraju dejanja prišel v roke.

Delež žensk, ki so svoje žrtve ubile z rokami, t. j. z zadavljenjem, ali pa so jih utopile v vodi,

je bistveno večji kot pri moških, vendar gre v vseh primerih za uboj oseb, ki se niso mogle braniti, t. j. otrok oziroma spečih ali popolnoma opitih zakonskih mož. Strup je bil uporabljen le v 6 primerih, uporabili pa so ga trije moški in tri ženske.

Na splošno lahko ugotovimo, da ženske pri ubojih uporabljajo drugačno, bolj primitivno tehniko, prilagojeno njihovi duševni in telesni konstituciji. Zato so razločki glede uporabe posameznih vrst orožij in orodij med spoloma statistično zelo pomembni.

UDC 343.611(497.12)

Homicide in Slovenia (1954–1967)

by Boris Uderman, graduate at Law, Institute of Criminology, Ljubljana

The article refers to a study conducted by the author and the Institute of Criminology dealing with the criminal homicides in Slovenia from 1954 to 1967, as adjudicated by the courts.

The author at first describes the characteristics of the offenders. There were 295 offenders or accessories, of these, 85% were workers with only elementary education. 79% of offenders were born and lived in villages; 52% of them came from families with 5 or more children; this is 10 times higher than average size of family for Slovenia as a whole. The offenders were mostly in the 20–29 and 40–49 age groups. 35% of them already had a court record, half of them were special recidivists. A large proportion of the offenders (38%) was found to be mentally disturbed, and the degree of alcohol intoxication at the time of offences was extremely high (53%).

After giving some data on the offenders the author proceeds to the characteristics of the offence. 74% of offences were committed in villages. As to the time of occurrence of the offence, autumn appears most frequent (more than 30% of all offences), with winter in second place (18%). The majority of offences were committed on Saturdays or Sundays, and the large majority were committed in the evening or during the night (72%). Women committed offences predominantly at home (75% as against 42% for men). The weapon most often used, and typical of Slovenia, was the knife (43%). The most frequent motive was wantonness (18%) and 10% of the offenders acted out of self-interest. 8% of offenders tried to commit suicide after having committed the offence.